

ÇATIŞMALARI AŞARAK DÖNÜŞTÜRMEK: ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE GİRİŞ*

Dr. Öğr. Üyesi Murat Cihangir¹

Galtung'un çatışma çözümü yaklaşımı, özellikle doksanlı yıllarla birlikte ortaya çıkan çatışma nedenlerini ortaya çıkarma, azaltma ve yok etmeyi veya çatışmaları aşarak dönüştürmeyi hedefleyen yöntemler dizgesidir. "Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş" kitabı, barış araştırmaları ve çatışma çözümü yöntemleri alanında tüm dünyada bir otorite olarak kabul edilen Johan Galtung'un çok önemli çalışmalarından biridir. Galtung, 1959'da Oslo'da kurduğu dünyanın ilk Barış Araştırmaları Enstitüsü, pek çok barış projesi, 100'e yakın kitap, 1000'den fazla makale ve pek çok çatışma çözümü sürecine aktif katılım ile dünya barışına çok değerli sistematik katkılarda bulunmuştur.²

"Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş" kitabına Galtung, çatışmaların 'yüksek' veya 'alçak' şeklindeki hiyerarşik yaklaşıma maruz kalmalarına karşı çıkararak, çatışmaların eşit zeminde cereyan ettiklerini işaret ederek başlamaktadır. Buna göre ise, çatışmalara yaklaşımda amacın, çatışma çözümü sonrasında taraflar için sürekli ve memnun edici bir sonucun ortaya çıkarılması gerektiğini vurgular. Bunun da, çatışmalara ciddi yaklaşım, çatışmayı aşma ve çatışmaları dönüştürme iradesi ile mümkün olacağını söyler. Hayatta kalma, iyi yaşama, özgürlük, kimlik gibi temel insani ihtiyaçlar adına yapılan çatışmalarda, çatışma tarafları için kazan-kaybet durumunun olmadığını belirtir. Galtung'a göre çatışmanın temelinde çelişki yatmaktadır ve her çatışmanın temelinde birbiriyle uzlaşmayan en az iki çelişkili gaye vardır. Buna göre, bazı gayeler diğerleri üzerinde önceliğe sahiptir. Bunlar, yaşamsal vazgeçilmez olan temel ihtiyaçlardır. Beka, refah, özgürlük ve kimlik bu temel gereksinimleri yansıtmaktadır. Galtung'a göre, değerler veya gayeler hususunda pazarlık olabilir, ancak temel gereksinimler konusunda bu mümkün değildir ve temel gereksinimler pazarlık konusu olamazlar ve mutlak saygıyla karşılanmalıdır. Bu genel prensipler çerçevesinde, çalışma, "Çatışma Önleme" yerine, "şiddeti önleme" odaklı bir yol izliyor.

Galtung çatışma olgusunu 4 ayrı düzlemde ele almaktadır. Bu düzlemler, kişinin kendisiyle ve başkalarıyla yaşadığı mikro çatışmalar, toplumsal düzeyde yaşanan orta büyüklükteki (Meso) çatışmalar, uluslararası nitelikli makro çatışmalar, bölgeler ve medeniyetler arası mega çatışmalardır. Çatışmalar, çatışma çözümü ile ilgili sistemik yaklaşımlar yedi bölümde ele alınarak incelenmektedir. İlk bölümde, kişinin kendisiyle ve başkalarıyla yaşadığı mikro çatışmalar ele alınmaktadır. Galtung bu kısımda, mikro ölçekli çatışmaları ve çatışmaların aşılabildiğini dönüştürülmesini günlük yaşamdan karşılaştığı örnek veya modeller üzerinden anlatmaya çalışmaktadır. Galtung, saldırgan ve örtbas edici iki farklı

* GALTUNG, Johan, (2009) Çev. Havva KÖK, Usak Yayınları, Ankara, 266 Sayfa

¹ Dr. Öğr. Üyesi Murat Cihangir, Batman Üniversitesi, muratscihangir@gmail.com

² <http://www.peace.ca/drjohangaltung.htm>

çatışma stiline sahip olan bireylerin ortak taraflarının zıtlıklarla baş edememeleri olduğunu ileri sürer. Oysaki bu çatışmanın ana kaynağıdır. Bu yaklaşımlar çatışmanın derinlikleriyle değil yüzeyselliğiyle uğraşırlar. Vücut dili, söylenen sözler, sözel şiddet ve daha uç durumlarda fiziksel şiddet bu yüzeyselliklerin bir kısmını yansıtmaktadır. Burada yapılması gerekenin zorluğun üstlenilmesi ve çatışmanın giderilmesidir. Bunun için de entelektüel yetinin devreye girmesi gerekmektedir. Entelektüel yeti, duygu seline kapılmadan çatışmayı önleyici tedbirleri almak zorundadır.

Mikro çatışmanın aşılmasını ve dönüştürülmesine yönelik pek çok örnek üzerinden çözüm önerileri sergileyen Galtung “Uçan Çift” örneğinde, On iki saatlik bir uçuş esnasında koridor kısmında oturmanın avantajını yaşamak isteyen iki çiftin yaşadığı çatışmanın nasıl aşılabileceğini ele almaktadır. Çatışma aktörlerinin tutumları şöyledir: Kadın, “Nezaket denen bir şey var yani, değil mi? Nerede kaldı centilmenlik? Biz kadınlara birazcık öncelik.....?” tutumunu sergilemektedir. Kocasısı ise, “Ben oturmalıyım. Herkes bilir ki özellikle biraz yaşlanan erkeklerin sık sık tuvalete gitmesi gerekir” kanaatindedir. Çatışma uzmanı Galtung bu durumu, “amaçların zıtlaşması” olarak el almaktadır. Bu durumun aşılması için TRANSCEND yöntemini önerir. Buna göre, “hem hem de” çözüm şeklinde sunduğu, her iki tarafın isteklerini de içeren daha üst bir çözüme ulaşılması gerektiğini vurgular.

Çalışmanın ikinci bölümünde, toplumsal düzeyde yaşanan orta büyüklükteki **Meso** çatışmalar üzerinde durulmaktadır. Bu bölümden mikro çatışma düzeyinden makro çatışma düzeyine geçilir. Burada birey ile birlikte, ırk, sınıf, ekonomik ve sosyal güçler, savunma, eğitim, sağlık alternatifleri cinsiyet ve toplumdaki ayırıcı çizgileri oluşturan sekiz çatışma konusu ele alınmaktadır. Bu çatışma düzleminde, kategoriler, insan grupları ve onların diğer gruplarla olan çatışmaları ön plana çıkmaktadır. Meso ölçekli çatışmaların çözümü için “diyalog” un çok önemli olduğu ileri sürülmektedir. Diyalog sayesinde çatışmaların özüne inilebileceği vurgulanmaktadır. Burada dikkati çeken nokta ise diyalogun kategorilerle değil insanlarla kurulabileceği gerçekliğidir. Oysaki insanlar birey olarak değil bir kategoriye ait nesnelere şeklinde algılamaya meyillidirler. Ben-Sen/Öteki ilişkisi, Ben/O şekline dönüşmektedir. Çözüm ise olabildiğince çok sayıda Ben-Sen diyaloguna girip karşımadaki ile ortak ve farklı yanlarımızın olabileceği gerçeğini kabullenmektir.

Üçüncü bölümde, Uluslararası Nitelikli **Makro** Çatışmalar incelenmektedir. Galtung bu bölümde Makro çatışmaların aşılması ve dönüştürülmesi için Ekvator-Peru, Norveç-Danimarka, Havai, Kolombiya, Raunda, Ulster, Bask Bölgesi, Yugoslavya, İsrail-Filistin ve Mandela/De Klerk/Tutu gibi çarpıcı çatışma örnekleri üzerinden çatışmaların nasıl aşılması ve dönüştürülmesi gerektiği üzerine önerilerde bulunur. Galtung’a göre ülkeler arasında sınırlar coğrafidir; toplumlar arasındaki sınırlar ise kültürel (tarih, din, dil boyutlu). Toplumlar belirli coğrafi bölgeler üzerinde yaşarlar; eğer birden fazla toplum ya da topluluk aynı toprak parçası üzerinde hak talep ederse bir çatışmanın cereyan etmesi kaçınılmazlaşır. Galtung’a

göre, verilere dayanan bir araştırmada geçmişin sesi egemendir, çünkü geçmiş veri üretebilir. Galtung, geçmişin aynı zamanda çatışmaları da ürettiğini ileri sürer. Ona göre şiddet pusudadır. Makro ve mega çatışmalarda çatışma çözümünün önündeki en önemli engellerden biri geçmişin kör noktalarına takılıp kalmadır. Bu aynı zamanda, çatışmanın kökenine inilmesini engelleyerek, negatif tutum (nefret) ve negatif davranışları (şiddet) tetiklemektedir. Medya şiddet içerikli haberleri ile bu durumu daha da derinleştirmektedir. Galtung'a göre, bir çatışma durumunda yapılması gereken ilk şey, tüm farklı ve karşıt görüşlerin tespit edilmesidir. Bunun yanı sıra empati, yaratıcılık, eşitlikçi anlayış, geçmişteki şiddet uygulamalarının unutulması, şiddetsizlik ve entelektüel yeti devrede olmalıdır.

Dördüncü bölümde, Bölgeler ve Medeniyetler Arası **Mega** Çatışmalar ele alınmaktadır. Galtung, bölgeler derken birbirine bitişik ülkelerden veya ülke bloklarını kast etmektedir. Örneğin Soğuk Savaş döneminin Doğu-Batı ayrımı, bunu yansıtmaktadır. Medeniyet ise yine ülkelerin kendilerini konumlandırılabildikleri dinsel ve kültürel sınırları içermektedir. Buna göre devletler bir şekilde bir bölgeye veya bir medeniyete aittirler. Galtung çalışmasının bu kısmında, makro çatışmalar için söylenen çoğu şeyin mega çatışmalar için de geçerli olduğunu, fakat mega çatışmaların gerisinde mega boyutlu zamanların bulunduğunu belirtir. Hıristiyanlık ve İslamiyet arasındaki ilişki de böyle bir geniş zamana sahiptir. Müslümanların İspanyayı "istila" etmesi, Hıristiyanların Haçlı seferleri ve 11 Eylül 2001'i bu tarihsel içerisinde ele alınması gereken mega çatışma olarak ele almaktadır. Galtung, bu bölümde, özellikle diyalektik yaklaşımın bir ürünü olan amaçlar arası köprü kurulmasını sağlayan pozitif aşmacı metodu veya çatışmayı tetikleyen her iki amacı da dışlayan negatif aşmacı çözüm yolu üzerinde durmaktadır.

Beşinci bölümde, çatışmanın aşılmasında ve dönüştürülmesinde çok önemli olan Derin Kültür, Derin Davranış ve Derin Yapı ele alınmaktadır. Galtung, bu kısımda, çatışma çözümü sürecinde, çatışma nedenlerini ortaya çıkarabilmek için edebiyat bilminde kullanılan ve son dönemlerde sosyal bilim ve tarih çözümlemelerinde kullanılan metin analizi yönteminin çok önemli bir işleve sahip olduğunu vurgular. Metin analizi yöntemi ile gizlenmeye çalışılan, doğrudan söylenmeyen derin anlamların çözümlenebileceğini ileri sürer. Örneğin, Kosova'daki Arnavutlara insani haklar tanınmasını vurgulayan bir yazıdan, askeri üslere sahip olmak gibi gizli bir niyet metin analizi yöntemi ile deşifre edilebilir. Bu yöntem sayesinde, çatışmaları derinleştiren derin çatışma kültürü, bu kültürün etkilediği kültürel derin davranış ve onun inşa ettiği derin yapı de ortaya çıkarılabilir. Bu özellikle, Jung'ın altını çizdiği "kolektif bilinçaltı"nın açığa çıkarılmasıdır.

Çalışmanın altıncı bölümünde, çatışmanın aşılması ve dönüştürülmesinde kilit rollere sahip yaratıcılık, diyalog ve müzakere ele alınmaktadır. Son olarak yedinci bölümde ise kitapta ele alınan yöntemler genel bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Kitapla ilgili sonuç olarak, Mikro, Meso, Makro ve Mega çatışmaların çözümü ve bu çatışmaların dönüştürülmesi için öncelikle, derin bir anlayışın ve aşkın bir çabanın olması gerekmektedir. Karşılıklı saygı, empati, anlama çabası, geçmişin karanlıklarından kurtulma, entelektüel yeti, kararlılık gibi prensipler olmadan çatışmanın çözümünün veya aşılmasının zor olduğu söylenebilir.